

ОСВІТА ДІТЕЙ РАНЬОГО ТА ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В КОНТЕКСТІ ЇХ БЕЗПЕРЕРВНОГО РОЗВИТКУ

Наукова доповідь загальним зборам НАПН України 19 листопада 2021 р.

<https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-1-1>

КРЕМЕНЬ

Василь Григорович

доктор філософських наук,
професор, дійсний член
(академік) НАН України і
НАПН України, президент
Національної академії
педагогічних наук України,
м. Київ, Україна

Анотація. У доповіді привернуто увагу до визначального для цілісного становлення людини періоду раннього та дошкільного віку у контексті безперервного розвитку і самореалізації особистості. Наведено важливі досягнення національної системи дошкільної освіти. Представлено істотні здобутки вчених Національної академії педагогічних наук України щодо науково-методичного супроводу розвитку дошкільної освіти на засадах дитиноцентризму та гуманної педагогіки з урахуванням новітніх освітніх підходів. Схарактеризовано плідну співпрацю з Міністерством освіти і науки України та підкомітетом з питань раннього розвитку та дошкільної освіти Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій. Наголошено на першочергових проблемах освіти дітей раннього та дошкільного віку та окреслено шляхи їх вирішення, з-поміж яких — створення Інституту раннього розвитку дитини та дошкільної освіти НАПН України. Визначено ключові завдання, які постають перед вченими НАПН України в умовах глобальних викликів і цифрових трансформацій усіх сфер суспільства.

Ключові слова: безперервна освіта упродовж життя; дитиноцентризм; Національна академія педагогічних наук України; освіта дітей дошкільного віку; освіта дітей раннього віку.

Сучасний глобалізований і конкурентний світ перейшов до інноваційного типу розвитку, який обумовлює необхідність формування особистості з інноваційним типом мислення, інноваційною культурою, спроможною по-новому вирішувати наявні проблеми й уникати потенційних ризиків економічного, технологічного, політичного та соціокультурного характеру. Закономірно, що ці та інші цивілізаційні зміни зумовлюють трансформаційні процеси в системі освіти України, переосмислення державних освітніх пріоритетів, змісту освіти, видозмінюють підходи до розв'язання традиційних освітніх проблем, активізують впровадження інноваційних педагогічних практик.

Інноваційний розвиток, національний добробут будь-якої держави, якість життя кожного пересічного громадянина глибоко пов'язані зі знаннями, компетентностями, творчими можливостями та світоглядом особистості, які повноцінно формуються і розвиваються переважно в межах освітнього процесу. За роки незалежності українське суспільство ще більше усвідомило значення впливу освіти на становлення особистості, розвитку її здібностей. Якісне й змістовне життя людини можливе виключно в контексті її безперервного розвитку і самореалізації, розуміння цінності освіти.

Первинним етапом освіти, що закладає підґрунтя розвитку особистості, її здатності навчатися упродовж життя, є освіта дітей раннього та дошкільного віку. Першою інвестицією держави у формування людського капіталу країни є підтримка раннього освітнього розвитку дітей від народження до виповнення трьох

років. Перші три роки життя є вирішальними у найбільш інтенсивному розвитку організму дитини, що в подальшому є визначальним для цілісного становлення людини на всіх етапах її життя.

Відповідно до Міжнародної стандартної класифікації освіти (*International Standard Classification of Education, ISCED*), нульовий рівень освіти «рання дитяча освіта» (*level 0 — Early childhood education*) охоплює два стратегічно важливих для всього подальшого неперервного розвитку життя людини періоди:

1) ранній вік — від народження до виповнення трьох років;

2) дошкільний вік (від трьох до виповнення шести-семи років).

Водночас особливе місце посідає передшкільний період, що збігається зі старшим дошкільним віком.

За роки незалежності України сформувалося значне законодавче та нормативне підґрунтя, що регулює функціонування системи дошкільної освіти.

Базовими для цієї сфери є закони України «Про дошкільну освіту» (2001 р.), «Про освіту» (2017 р.), «Про охорону дитинства» (2001 р.). Ці нормативно-правові акти є засадничими у реалізації конституційного права дитини на освіту. Відповідно до норм освітнього законодавства дошкільна освіта (з п'яти років) є обов'язковою первинною ланкою освіти впродовж життя. Наразі підготовлено проект нового Закону України «Про дошкільну освіту», який закладає фундаментальні засади розвитку дошкільної освіти у нових умовах, зокрема в добу цифровізації.

НАПН України приділяє значну увагу питанням інноваційного концептуального, науково-методичного та програмно-навчального супроводу розвитку дошкільної освіти в Україні.

З метою реалізації експертно-аналітичної функції НАПН України із науково-методологічного і методичного забезпечення розвитку дошкільної освіти постановою Президії НАПН України від 2 квітня 2018 р. № 1-2/5-119 створено наукову раду «Проблеми дошкільної освіти», до якої увійшли вчені НАПН України, наукові та науково-педагогічні працівники різних закладів освіти, наукових установ і організацій, провідні фахівці у галузі дошкільної освіти. Діяльність наукової ради спрямовано на моніторинг та дослідження актуальних проблем дошкільної освіти, здійснення аудиту наукових досягнень лабораторій, відділів, інших підрозділів установ Академії, їх впрова-

дження в освітню діяльність закладів дошкільної освіти.

Натепер важливими здобутками національної системи дошкільної освіти є:

1. *Функціонування широкої мережі різних типів закладів дошкільної освіти. Це заклади комбінованого, загального, компенсаторного типу; ясла-садки, центри розвитку дитини, навчально-виховні комплекси з дошкільними відділеннями, дитячі будинки сімейного типу.*

За даними [Державної служби статистики України](#), станом на 1 січня 2021 р. в Україні функціонує більше 15 тис. закладів дошкільної освіти (юридичних осіб), у яких виховується понад 1 млн дітей. З них у міській місцевості — приблизно 6 тис. закладів, у яких 885 тис. дітей. У сільській місцевості функціонує понад 9 тис. закладів, у яких 266 тис. дітей. Додатково при закладах середньої освіти організовано майже 2 тис. груп для дітей дошкільного віку, якими охоплено майже 24 тис. дітей.

У 2020 р. зросла кількість приватних закладів дошкільної освіти — 85 закладів (юридичних осіб) на 3,4 тис. місць та 31 заклад, заснований ФОП, на 813 місць. На кінець 2020 р., уже в умовах пандемії, додатково створено 13,3 тис. місць у закладах дошкільної освіти. Відкрито 24 новобудови закладів дошкільної освіти, з яких 16 — завдяки програмі Президента України «Велике будівництво».

Станом на 1 травня 2021 р. відкрито чотири новобудови закладів дошкільної освіти: дві у Київській області та по одній в Івано-Франківській області та місті Києві.

2. *Прийняття нового Державного стандарту дошкільної освіти в Україні (Базовий компонент дошкільної освіти, 2021 р.) та системи оцінювання якості дошкільної освіти (2020, 2021 рр.), у розробці яких брали участь вчені НАПН України.*

За роки незалежності тричі оновлено Базовий компонент дошкільної освіти (1998, 2012, 2021 рр.), що відображає загальні тенденції соціальних, економічних змін у державі. Оновлений Державний стандарт дошкільної освіти (2021 р.) визначає вимоги до обов'язкових компетентностей та результатів освіти дітей дошкільного віку, умови, за яких вони можуть бути досягнуті відповідно до міжнародних стандартів якості освіти, щодо особистісного становлення дитини, розвитку її фізичних, інтелектуальних і творчих здібностей.

У подальшому необхідно більше звернути увагу на проблему забезпечення наступності між дошкільною та початковою ланками освіти у контексті орієнтації на формування ключових компетентностей, які схвалені Рамковою програмою Європейського парламенту та Ради ЄС (2018 р.).

3. *Проведення моніторингових досліджень у системі дошкільної освіти за фінансової підтримки ЮНІСЕФ.*

Дитячий фонд ООН — ЮНІСЕФ підтримав діяльність МОН України, спрямовану на забезпечення якісної дошкільної освіти — впровадження в Україні шкали *ECERS (Early Childhood Environment Rating Scale)*, яка містить міжнародний інструментарій оцінювання якості освітнього процесу в закладах дошкільної освіти. Це є важливим кроком для посилення всіх аспектів забезпечення якості дошкільної освіти, зокрема дітей з найбільш вразливих категорій, дітей, які постраждали внаслідок війни на Донбасі, дітей із сільської місцевості, дітей з особливими потребами.

4. *Створення інклюзивного освітнього простору у закладах дошкільної освіти для дітей з особливими освітніми потребами.*

На реалізацію державної політики із забезпечення інклюзивної освіти розширено мережу закладів дошкільної освіти компенсаторного типу: понад 1 тис. закладів дошкільної освіти із спеціальними групами, де здобувають освіту більше 61 тис. дітей; 284 закладів дошкільної освіти із санаторними групами, у яких понад 23 тис. дітей; понад 2 тис. закладів дошкільної освіти з інклюзивними групами, у яких більше 73 тис. дітей (з них майже 7 тис. з особливими освітніми потребами).

НАПН України здійснює науково-методичний супровід розвитку дошкільної освіти на засадах дитиноцентризму та гуманної педагогіки з урахуванням новітніх освітніх підходів.

Систематично розробляється та оновлюється інноваційне програмне, навчальне та методичне забезпечення освітнього процесу для закладів дошкільної освіти.

Серед вагомих здобутків учених НАПН України:

- підготовка програм для дітей дошкільного віку, які отримали схвалення МОН України: «Впевнений старт», «Вчимося жити разом» (Т.О. Піроженко);

- «Світ дитинства», програма та навчально-методичний посібник «Навчання дітей українсь-

кої мови в дошкільних навчальних закладах національних спільнот», «Оберіг» (А.М. Богуш);

- «Україна — моя батьківщина», «Я у світі» (О.Д. Рейпольська);

- програми для дітей з особливими освітніми потребами: програмно-методичний комплекс «Корекційна робота з розвитку мовлення дітей п'ятого року життя із фонетико-фонематичним недорозвитком мовлення» (Ю.В. Рібцун);

- програма розвитку дітей з порушенням опорно-рухового апарату (А.В. Шевцов);

- програма розвитку дітей дошкільного віку з порушенням слуху (К.В. Луцько).

11 програм для дітей дошкільного віку, створених вченими НАПН України, отримали схвалення МОН України. У жовтні цього року МОН України рекомендовано ще одну програму освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування», яку розроблено за підтримки вчених НАПН України.

Колектив вчених НАПН України (під керівництвом Т.О. Піроженко) розробив освітню технологію психолого-педагогічного проектування взаємодії дорослого з дитиною «Радість розвитку», за яку науковці Інституту отримали Державну премію України в галузі освіти (2018 р.). Цю технологію впроваджено в 11 областях України (Вінницька, Волинська, Донецька, Житомирська, Запорізька, Івано-Франківська, Київська, Миколаївська, Сумська, Хмельницька, Чернігівська).

[Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України](#) розробляє науково-методичне забезпечення дошкільної освіти дітей з особливими освітніми потребами та технології раннього втручання. Створено:

- навчально-методичний посібник щодо раннього втручання й корекції поведінки;

- програми розвитку для дітей раннього та дошкільного віку з особливими освітніми потребами (для дітей з порушенням зору «Маленькі долоньки», «Світ на долоньках», «Пізнання на долоньках», «Дієві долоньки»);

- програму підвищення кваліфікації педагогічних працівників закладів освіти та фахівців інклюзивно-ресурсних центрів «Сучасні технології психолого-педагогічного супроводу дітей з особливими потребами».

На виконання Національної стратегії реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 рр. розроблено і впроваджено посібники для батьків та фахівців щодо роботи з дітьми (з дитячим церебральним

паралічем, розладами аутистичного спектра, затримкою психічного розвитку, порушеннями інтелектуального розвитку, тяжкими порушеннями мовлення), програму розвитку дітей дошкільного віку із затримкою психічного розвитку від трьох до семи років «Віконечко».

Розпочато дослідження психолого-педагогічного супроводу родин дітей з особливими освітніми потребами у кризових ситуаціях.

НАПН України ініціює проведення наукових заходів різного рівня. Це міжнародні й всеукраїнські науково-практичні конференції, методологічні й навчально-методичні семінари, вебінари, майстер-класи тощо. Тематична спрямованість таких заходів формується з урахуванням актуальних проблем дошкільної освіти. До участі в заходах залучається широке коло науковців, педагогічних працівників закладів дошкільної освіти, керівників. Такі заходи демонструють конструктивний результат синергії зусиль НАПН України, МОН України, підкомітету з питань раннього розвитку та дошкільної освіти профільного Комітету Верховної Ради України, Державної служби якості освіти України.

НАПН України організовано та проведено [методологічний семінар «Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи»](#) (30 жовтня 2020 р.), [вебінар «Забезпечення якості освіти дітей раннього та дошкільного віку у приватному секторі: наука і практика»](#) (6 квітня 2021 р.).

Незважаючи на надскладний час соціального дистанціювання у зв'язку з пандемією COVID-19, заходи стали наріжними для формування солідаризованої позиції вчених, законодавців, освітян щодо сучасних пріоритетів у сфері освіти дітей раннього та дошкільного віку.

Понад 1,6 тис. учасників об'єднала [Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Освітній процес у закладах дошкільної освіти: сутність та інноваційний потенціал»](#) (9 червня 2021 р.). Вона стала дискусійною платформою, де предметно проаналізовано вплив та наслідки для вітчизняної дошкільної освіти пандемії COVID-19, висвітлено освітні інновації, зокрема систему освіти дітей раннього та дошкільного віку «Освіта і піклування» (розроблена за ініціативою голови підкомітету з питань раннього розвитку та дошкільної освіти Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій В.А. Воронова). На конференцію надійшло понад 1,5 тис. питань з різних проблем реалізації

освітнього процесу у закладах дошкільної освіти. Це засвідчило надзвичайно високу затребуваність наукового супроводу як модернізації дошкільної освіти, так і реалізації її засадничих завдань. Трансляція конференції у мережі «Facebook» зібрала понад 4 тис. переглядів.

Дошкільна освіта — це сфера, де починають втілюватися засадничі напрями сучасного виховання особистості, спрямовані на формування у дитини духовних цінностей і моральних якостей, патріотизму й національно-культурної ідентичності. Академія організувала та провела [Всеукраїнський вебінар з національно-патріотичного виховання «Україна — моя батьківщина»](#) (22 червня 2021 р.), під час якого учасники всебічно розглянули актуальні проблеми виховання національної ідентичності в дошкільному віці.

Відділення загальної педагогіки та філософії освіти НАПН України спільно з Волинським національним університетом імені Лесі Українки та Інститутом проблем виховання НАПН України започаткували циклічну міжнародну науково-практичну конференцію «Освіта дітей раннього та дошкільного віку в Україні: сучасний стан і перспективи розвитку». Перша така конференція відбулась у червні цього року.

НАПН України спільно з МОН України та профільним Комітетом Верховної Ради України започатковано [Всеукраїнський тиждень дошкілля](#), у рамках якого відбулася Всеукраїнська конференція працівників дошкільної освіти (20 вересня 2021 р.). У роботі конференції взяли участь вчені НАПН України, працівники МОН України, Державної служби якості освіти України, представники закладів вищої освіти, директори, методисти та педагогічні працівники закладів дошкільної освіти державної та приватної форм власності, усього понад 2 тис. осіб.

Упродовж тижня проведено серію вебінарів, підготовлених вченими НАПН України:

- «Освіта дітей раннього та дошкільного віку: виклики та перспективи» і «Проектування цифрового освітньо-виховного середовища для раннього розвитку дітей» ([Інститут проблем виховання НАПН України](#));
- «Прийняття дитиною дошкільного віку цінностей: досвід впровадження» та «Вихователь і дитина: визначення динаміки досягнень у педагогічній системі «Впевнений старт»» ([Інститут психології імені Г.С. Костюка НАПН України](#));
- «Новий формат освітнього середовища для дітей дошкільного віку» та «Послуги раннього

втручання для дітей з особливими освітніми потребами: успішний досвід» (Інститут спеціальної педагогіки і психології імені Миколи Ярмаченка НАПН України).

НАПН України взяла активну участь у написанні Концепції освіти дітей раннього та дошкільного віку, створення якої ініціював голова підкомітету з питань раннього розвитку та дошкільної освіти Комітету Верховної Ради України з питань освіти, науки та інновацій народний депутат В.А. Воронов.

Концепція окреслює стратегічні напрями освітнього розвитку дітей від народження до шкільного віку відповідно до викликів глобалізованого світу, цифрового суспільства, очікувань громадян України щодо державницької позиції підтримки дошкільного дитинства. Вона визначає провідні ідеї та принципи забезпечення системних змін в освіті дітей раннього та дошкільного віку на засадах дитиноцентризму, управлінні системою дошкільної освіти на різних її рівнях. Концепцію спрямовано на створення загального соціокультурного простору солідарної відповідальності батьків, педагогів і державних працівників за якість освіти дітей раннього та дошкільного віку як стратегічного ресурсу реалізації цілей сталого розвитку суспільства.

До першочергових невирішених проблем освіти дітей раннього та дошкільного віку насамперед необхідно віднести ті, що визначено Національною економічною стратегією до 2030 року:

- 1) неспроможність мережі закладів дошкільної освіти охопити всіх дітей дошкільного віку якісними та інклюзивними послугами;
- 2) застарілість змісту дошкільної освіти;
- 3) відсутність механізмів стимулювання відкриття та функціонування приватних закладів дошкільної освіти.

У Національній доповіді про стан і перспективи розвитку освіти в Україні, підготовленої ученими НАПН України до 30-ї річниці Незалежності України, зазначено, що наразі проблемне поле у сфері дошкільної освіти є досить широким. З метою дослідження проблем освіти дітей раннього і дошкільного віку Президія НАПН України ініціювала утворення державної наукової установи «Інститут раннього розвитку дитини та дошкільної освіти».

Утворення такої установи зумовлено потребою в досягненні стратегічних цілей державної освітньої політики в контексті реалізації конституційного права дитини на доступ до якісних та

інклюзивних освітніх послуг від народження. Утворення Інституту раннього розвитку дитини та дошкільної освіти НАПН України сприятиме розв'язанню завдань у сфері дошкільної освіти, які визначено Національною економічною стратегією до 2030 року, вирішенню проблем раннього втручання.

Важливою є модернізація нормативно-правової бази функціонування системи дошкільної освіти та участь вчених НАПН України в її оновленні.

Необхідно внести зміни в тематику наукових досліджень з проблем освіти дітей раннього та дошкільного віку відповідно до Пріоритетних напрямів (тематики) наукових досліджень та науково-технічних (експериментальних) розробок Національної академії педагогічних наук України на 2022-2026 рр.

Доцільно поглибити розуміння актуальних проблем та викликів, які на сьогодні властиві цій сфері і визначити, якою мірою діяльність учених, що здійснюють науково-методичний супровід освіти дітей раннього та дошкільного віку, відповідає суспільному запиту. Системне й цілеспрямоване дослідження таких проблем становитиме найближчу перспективу для обґрунтування сучасних напрямів розвитку дошкільної освіти.

Розвиток дошкільної освіти України відбувається в контексті цивілізаційних змін у взаємодії з локальними дошкільними підсистемами інших країн (Європи, США, Азії тощо), в інноваційному руслі світових освітнього і наукового просторів, під їх впливом. Осмислення фундаментальних сучасних зарубіжних практик дошкільної освіти, державних політик у сфері освіти дітей раннього та дошкільного віку, інноваційних моделей їх виховання дає змогу визначити ефективні механізми модернізації дошкільної освіти в Україні.

Актуалізується потреба у розробленні наукових засад взаємодії між владою, наукою, бізнесом та громадянським суспільством у вирішенні стратегічних питань дошкільної освіти.

Зокрема, потребують наукового розв'язання такі проблеми, як скорочення мережі закладів дошкільної освіти в сільській місцевості та її зростання в міській внаслідок міграції населення до великих міст, функціонування закладів дошкільної освіти в об'єднаних територіальних громадах та сільській місцевості. Модель фінансового забезпечення системи дошкільної освіти на

регіональному рівні частково діє за залишковим принципом, що спричинює зменшення фінансових нормативів на утримання однієї дитини.

Існує потреба розбудови державно-громадського та державно-приватного партнерства в управлінні дошкільною освітою. Така організаційно-правова форма управління закладами дошкільної освіти потенційно може сприяти більш ефективному розвитку дошкільної освіти, підвищення її якості. Адже у такому разі з'являються додаткові умови не лише для створення нових закладів, а й для використання інструментів ендавменту та фандрайзингу для їх фінансування, організації господарської діяльності.

Результати сучасних наукових досліджень у сфері освіти, педагогіки та психології, на жаль, ще не повною мірою впроваджено у реальну практику життєзабезпечення дитини раннього та дошкільного віку, функціонування сучасної сім'ї. Відсутність ефективних механізмів взаємодії між наукою, владою, бізнесом та громадянським суспільством ускладнюють запровадження ефективних політик у сфері дошкільної освіти, розроблення та впровадження інноваційних технологій освіти дітей раннього та дошкільного віку.

3-поміж гострих проблем — розроблення освітніх програм підготовки фахівців дошкільної освіти, зокрема на третьому (освітньо-науковому) рівні вищої освіти.

Розроблення таких програм є необхідною умовою якісних змін, оскільки від професійної компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти залежить і якість дошкільної освіти. Статистичні дані демонструють потребу в необхідності змін у системі підготовки та перепідготовки педагогічних працівників дошкільної галузі. Облікова кількість штатних педагогічних працівників закладів дошкільної освіти становить 112,8 тис. осіб, серед них фахівці, які мають освітній (освітньо-кваліфікаційний) рівень: «молодший бакалавр», «молодший спеціаліст» — 44,2 тис. осіб; «бакалавр», «спеціаліст», «магістр» — 94,5 тис. осіб.

Своєчасно помічати нові тенденції, брати до уваги реальний життєвий контекст, рахуватися з вимогами нової епохи, поєднувати в собі гнучкість з чіткою педагогічною позицією — важлива умова професійного та особистісного самовдосконалення педагога, оптимізації його діяльності.

Нова генерація педагогів дошкільної освіти має бути готовою до побудови освітнього простору,

суголосного з цінностями гуманістичної філософії, психології та педагогіки. Сучасна дошкільна освіта вимагає від педагогів розвинених рефлексивних здатностей, які мають бути сформовані вже на етапі навчання в закладах вищої освіти і проявлятися у врахуванні вікових та індивідуальних особливостей розвитку дітей, в організації освітнього процесу.

Існує потреба у підготовці аналітичних матеріалів досвіду роботи з доведеною ефективністю щодо наступності між дошкільною та початковою ланками освіти. На основі вивчення такого позитивного досвіду доцільно розробити та апробувати модель педагогічної взаємодії між вихователями та вчителями початкової школи.

Для поширення наукових розробок, їх впровадження в освітній процес дошкільної та початкової освітніх ланок необхідно започаткувати методологічний семінар з питань наступності для викладачів закладів вищої педагогічної освіти.

Важливо також дослідити організаційні засади діяльності інклюзивних груп закладів дошкільної освіти для впровадження індивідуальних траєкторій розвитку дітей з особливими освітніми потребами, розробити програмно-навчальне та методичне забезпечення для здійснення комплексного супроводу таких дітей. Це дасть змогу забезпечити в закладах дошкільної освіти умови для розвитку дітей із особливими освітніми потребами, зокрема, створити програмно-методичний супровід інклюзивного навчання, розробити організаційні засади діяльності інклюзивних груп, затвердити форми індивідуальної програми розвитку обдарованих дітей і тих, які мають ментальні й фізичні порушення розвитку. Доцільно підкреслити, що важливого значення набуває система психолого-педагогічного патронату сімей дітей раннього та дошкільного віку.

Актуальним є посилення батьківського партнерства у дошкільній освіті. Необхідність забезпечення батьківського партнерства зумовлена впливом родинних стосунків на особистісне становлення дитини раннього та дошкільного віку. У батьків необхідно формувати позицію, згідно з якою кожен з них є відповідальним за навчання, виховання і розвиток дитини, а також за збереження її життя, зміцнення здоров'я, формування почуття людської гідності та її усвідомленого ставлення до здорового способу життя. Проте втраченою є практика здійснення педагогічного патронату дітей, які з різних причин не відвідують заклади дошкільної освіти.

Утім, патронат має особливе значення, з огляду на низький рівень правової, медичної та психолого-педагогічної обізнаності батьків щодо специфіки підтримки, піклування й виховання дітей раннього та дошкільного віку. Уваги потребує підготовка майбутніх батьків до свідомого й відповідального батьківства.

Сьогодні ми маємо справу з «ною» дитиною. Сучасні діти відрізняються від дітей, які були 10 або 20 років тому, адже самостійно відкривають і пізнають глобальний цифровий світ за допомогою девайсів. Змінилися їхні інтереси, потреби, інтелектуальні запити та ігрові вподобання. Тож необхідно проаналізувати, з якими безпосередньо змінами в дитині пов'язані зміни освітніх пріоритетів XXI століття.

Важливо продовжити наукові дослідження, спрямовані на вивчення психологічних особливостей дітей раннього та дошкільного віку, психологічних механізмів, форм та методів організації специфічних дитячих видів діяльності (спілкування, гри, пізнавальної та образотворчої діяльності).

Дослідження вчених Академії свідчать, що осучаснення державної освітньої політики в галузі дошкільної освіти сприяє створенню:

- правових засад, що регулюють: оптимальні умови догляду, освіти та розвитку дітей раннього віку як у сім'ї, так і в закладах дошкільної освіти; діяльність закладів дошкільної освіти приватної форми власності; дерегуляцію процесу відкриття приватних закладів дошкільної освіти;

- механізмів запровадження державно-приватного партнерства в управлінні закладами дошкільної освіти, розширення інструментів фінансування сфери дошкільної освіти (запровадження компенсаційних механізмів за фінансуванням місцевих бюджетів, субсидіювання місць у закладах дошкільної освіти для дітей з малозабезпечених родин, ваучерну систему (на кшталт системи «Гроші ходять за дитиною»)).

Водночас перед вченими НАПН України постає низка нових завдань:

- розробити програмно-навчальне та методичне забезпечення для здійснення комплексного супроводу дітей з особливими освітніми потребами раннього та дошкільного віку; дослідити організаційні засади діяльності інклюзивних груп закладів дошкільної освіти для впровадження індивідуальних траєкторій розвитку дітей з особливими потребами;

- розробити систему психолого-педагогічного патронату сім'ї, де виховуються діти раннього та дошкільного віку;

- посилити наукові дослідження, спрямовані на вивчення особливостей освіти й виховання дітей раннього та дошкільного віку, психологічних механізмів, форм і методів організації специфічних дитячих видів діяльності (спілкування, гри, пізнавальної та образотворчої діяльності);

- забезпечити на базі структурних підрозділів НАПН України підготовку кадрів системи дошкільної освіти рівня «доктор філософії»;

- запровадити освітні курси з догляду і освіти дітей раннього та дошкільного віку для осіб без базової педагогічної освіти;

- посилити взаємодію із соціальними партнерами, що зацікавлені у розбудові системи догляду й освіти дітей раннього та дошкільного віку.

Концепція безперервної освіти упродовж життя сьогодні набуває особливого значення в умовах глобальних викликів і цифрових трансформацій усіх сфер суспільства. Дошкільна освіта є першою ланкою в системі безперервної освіти. Будучи самобутньою, дошкільна освіта потребує осучаснення шляхом створення та впровадження у практику нового законодавства, освітніх інновацій, технологій, підвищення компетентності педагогічних працівників закладів дошкільної освіти. Оновлена та модернізована дошкільна освіта дасть потужний імпульс новим можливостям для розвитку людського капіталу, всієї національної освіти та економіки. У цьому процесі Національна академія педагогічних наук України всіляко сприятиме ефективній реалізації пріоритетів державної освітньої політики, відстоюючи освітні права, інтереси та потреби як дітей, так і освітян.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

- Аніщенко, О.В., Базелюк, Н.В., Березівська, Л.Д., Бех, І.Д., Биков, В.Ю., Бойко, А.Е., Вашуленко, О.П., Вербицький, В.В., Вітренко, Ю.М., Ворона, В.О., Гавриш, Н.В., Гальченко, М.С., Гордієнко, В.П., Гудим, І.М., Джурило, А.П., Довбищенко, В.І., Драч, І.І., Єршова, Л.М., Жильєв, І.Б., ... Ярошенко, О.Г. (2021). *Національна доповідь про стан і перспективи розвитку освіти в Україні (До 30-річчя незалежності України)*: монографія (В.Г. Кремень, ред.). Національна академія педагогічних наук України. Київ: КОНВІ ПРІНТ. <https://doi.org/10.37472/NAES-2021-ua>
- Воронов, В.А., Гавриш, Н.В., Канішевська, Л.В., Піроженко, Т.О., Рейпольська, О.Д., & Сисоєва, С.О. (Укл.). (2020). *Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку*. Національна академія педагогіч-

- них наук України. Київ: ФОП Ференець В.Б. <https://bit.ly/2E3хuLJ>
- Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи : збірник наукових праць. (2020). Хмельницький: ФОП Мельник А.А. <https://lib.iitta.gov.ua/721181/>
- Закон України «Про дошкільну освіту». (2001, 11 липня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14>
- Закон України «Про освіту». (2017, 5 вересня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2145-19>
- Закон України «Про охорону дитинства». (2001, 26 квітня). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2402-14>
- Кабінет Міністрів України. (2017, 9 серпня). Про Національну стратегію реформування системи інституційного догляду та виховання дітей на 2017-2026 роки та план заходів з реалізації її I етапу (526-р). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/526-2017-p>
- Кабінет Міністрів України. (2021, 3 березня). Про затвердження Національної економічної стратегії на період до 2030 року (179). <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/179-2021-p>
- Канішевська, Л.В. (2021). Забезпечення якості освіти дітей раннього та дошкільного віку у приватному секторі: наука і практика. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-5-5>
- Малиношевський, Р.В., & Рейпольська, О.Д. (2020). Методологічний семінар Національної академії педагогічних наук України «Дошкільна освіта в контексті ідей Нової української школи». 30 жовтня 2020 р., м. Київ, Україна. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-2-3-3>
- Міністерство освіти і науки України. (2021, 12 січня). Про затвердження Базового компонента дошкільної освіти (Державного стандарту дошкільної освіти) нова редакція (33). <https://bit.ly/39UTWUn>
- Міністерство освіти і науки України. (n.d.). *Дошкільна освіта*. <https://mon.gov.ua/ua/tag/doshkilna-osvita>
- Піроженко, Т.О., & Хартман, О.Ю. (2020). Становлення ціннісних орієнтацій дітей дошкільного та молодшого шкільного віку в ігровій та навчальній діяльності в освітній системі «Радість розвитку». Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 20 лютого 2020 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-2-1>
- Рейпольська, О.Д., & Малиношевський, Р.В. (2021). Всеукраїнський вебінар з національно-патріотичного виховання «Україна — моя батьківщина». *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-17-2>
- Рейпольська, О.Д., & Рагозіна, В.В. (2021). Всеукраїнська науково-практична інтернет-конференція «Освітній процес у закладах дошкільної освіти: сутність та інноваційний потенціал». *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-1-11-3>
- Сисоева, С. О., & Рейпольська, О. Д. (2020). Концепція освіти дітей раннього та дошкільного віку: новий погляд. Наукова доповідь на засіданні Президії НАПН України 27 лютого 2020 р. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 2(1). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2020-2-1-2-2>
- Сисоева, С.О., & Рейпольська, О.Д. (2021). Всеукраїнський тиждень дошкілля в Україні. *Вісник Національної академії педагогічних наук України*, 3(2). <https://doi.org/10.37472/2707-305X-2021-3-2-16-2>
- Council Recommendation of 22 May 2018 on key competences for lifelong learning (2018/C 189/01). (2018, June 4). *Official Journal of the European Union*, (C 189), 1-13. [https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018H0604\(01\)](https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:32018H0604(01))
- International Standard Classification of Education. *ISCED 2011*. (2012). UNESCO Institute for Statistics. <http://uis.unesco.org/sites/default/files/documents/international-standard-classification-of-education-isced-2011-en.pdf>

EARLY CHILDHOOD AND PRESCHOOL EDUCATION IN THE CONTEXT OF CHILDREN'S CONTINUOUS DEVELOPMENT

Scientific Report to the General Meeting of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine, November 19, 2021

Vasyl Kremen

DSc in Philosophy, Professor, Full Member (Academician) of NAS of Ukraine and NAES of Ukraine, President, National Academy of Educational Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine

Abstract. *The report draws attention to the early childhood and preschool period in the context of continuous development and personality self-realisation; this period is crucial for the holistic development of a human. The significant achievements of the national preschool education system are presented. The notable achievements of the National Academy of Educational Sciences of Ukraine researchers on the scientific and methodological support for the development of preschool education based on human-centeredness and humane pedagogy given the latest educational approaches are enlightened. The productive cooperation with the Ministry of Education and Science of Ukraine and the Subcommittee on Early Development and Preschool Education of the Verkhovna Rada Committee on Education, Science and Innovations are characterised. The priority issues of early childhood and preschool education are emphasised, and the ways to solve them, among which the establishment of the Institute for Early Childhood Development and Preschool Education of NAES of Ukraine, are outlined. The essential tasks facing the NAES of Ukraine researchers under the global challenges and digital transformations of all spheres of society are defined.*

Keywords: *lifelong learning; child-centeredness; National Academy of Educational Sciences of Ukraine; preschool education; early childhood education.*

Дата публікації: 20 листопада 2021 р.